

РОЗВИТОК СКЛАДСЬКОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ ЗЕРНОВОЇ ГАЛУЗІ, ЯК КЛЮЧОВА УМОВА ПОВНОЦІННОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО ПРОДОВОЛЬЧОГО РИНКУ

**Р. П. Мудрак, доктор економічних наук
Уманський національний університет садівництва**

У статті розглядається проблема надмірного експорту зерна, як фактору, який негативно впливає на досягнення повноцінного функціонування національного продовольчого ринку. Обґрунтовується необхідність збільшення державної допомоги сільськогосподарським товаровиробникам на будівництво додаткових потужностей зі зберігання зернової продукції. Пропонується методика визначення кількості бюджетних коштів, що розподіляються між товаровиробниками різних областей країни

Ключові слова: продовольчий ринок, виробництво зерна, продовольчий баланс, експорт, зерносховища, бюджетна допомога

З точки зору забезпечення повноцінного функціонування національного продовольчого ринку в умовах поглиблення інтеграції національної макросистеми в глобальний економічний простір, одним з найбільш важливих моментів є можливість заздалегідь визначити максимально допустимі обсяги продовольчого експорту. Особливо це стосується зерна, яке є основою продовольчої безпеки країни. Сфери застосування даного виду продукції – надзвичайно різноманітні: виробництво хліба та хлібобулочних виробів для населення, годівля худоби, виробництво етанолу, крохмале-патокове виробництво тощо. Тому ринок зерна без перебільшення є стратегічним сектором національної економіки від ефективності функціонування якого значною мірою залежить соціально-політична стабільність країни. Виходячи з цього, зрозуміло, що стан зернового виробництва, обсяги експорту відповідної продукції традиційно відносяться до найбільш досліджуваних теоретиками і практиками об'єктів, тому немає потреби перелічувати усіх вітчизняних та зарубіжних науковців, які вивчали окремі аспекти функціонування ринку зерна. Проте варто відмітити, що не зважаючи на суттєвий вклад вітчизняної науки у вирішення теоретичних та практичних завдань сталого розвитку досліджуваного сектору економіки, функціонування галузі зерновиробництва, принаймні в Україні, далеке від його потенційних можливостей. Підтвердженням цьому є значні коливання валових зборів зернових та зернобобових культур, інертність господарських підходів багатьох товаровиробників, важкопрогнозованість цін на внутрішньому ринку, відсутність достовірної інформації про перехідні запаси продукції, цінова дискримінація заготівельних організацій по відношенню до багатьох зерновиробників тощо.

Методика досліджень. Методологічною та теоретичною основами дослідження є економічна теорія, наукові розробки вітчизняних та закордонних вчених з динаміки розвитку складових частин АПК, ринку зерна тощо. У процесі дослідження використовувалися такі методи: абстрактно-логічний, емпіричний (спостереження і порівняння), рядів динаміки та ін.

Результати досліджень. В теорії продовольчих балансів міжнародне визнання отримало правило згідно з яким обсяги експорту окремого виду продовольчої продукції не повинні перевищувати 50% його внутрішнього виробництва, в іншому

випадку державна адміністрація втрачає контроль над процесами, що відбуваються на національному продовольчому ринку. Прикладом реалізації цього правила є експортна політика провідних країн-експортерів зерна (табл. 1). Як бачимо єдиною в даному переліку країною, яка не дотримується цього правила, є Аргентина. Але її приклад не спростовує або ставить під сумнів, а підтверджує його. У рейтингу Business Insider за показниками 2010р., серед країн, яким загрожує дефолт, Аргентина посіла третє місце [2]. Однією з характерних особливостей сучасної Аргентини є висока агроінфляція, в першу чергу через неконтрольоване вивезення зерна на експорт. Що стосується України, то стабільною її експортну політику не можна назвати – амплітуда досліджуваного показника (табл. 1) коливається від 15,3 до 60,1%.

1. Відношення обсягів експорту зерна до обсягів його виробництва в провідних країнах-експортерах [1], %

Країна	Маркетинговий рік							
	2006/07	2007/08	2008/09	2009/10	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14
Аргентина	67,8	61,2	64,3	62,8	56,4	75,1	79,4	39,8
Канада	47,7	48,0	40,5	44,6	46,2	44,5	45,0	41,8
ЄС	7,4	6,6	9,5	9,1	10,4	8,3	11,0	13,1
США	28,3	25,3	20,0	19,1	25,4	18,1	13,9	20,6
Україна*	34,6	15,3	31,3	56,8	36,3	26,1	60,1	44,1

Примітка. *календарний рік

Коефіцієнт варіації відношення експорту до обсягів виробництва зерна в Україні найвищий – 37,1%. Для ЄС і США він становить по 20%, для Канади – 5,5%. Це вказує на стихійний характер розвитку вітчизняного аграрного виробництва, яке є важкопрогнозованим. Причин багато. Серед найактуальніших можна виділити: 1) надмірна залежність від погодних умов; 2) структура посівних площ в розрізі окремих видів зернових та зернобобових культур слабо корелює із прогнозами кон'юнктури світового ринку зерна; 3) важкопрогнозованість цін в наступному маркетинговому році тощо. У свою чергу негативна дія цих та решти чинників є наслідками неефективної державної аграрної політики у сфері регулювання зернового виробництва, недостатнього рівня господарської координації між сільськогосподарськими товаровиробниками та екстенсивного характеру виробництва у значної їх частини, недостатнього рівня розвитку внутрішнього ринку фуражного зерна і т.д.

Логістика, насамперед приватних комерційних структур України, що займаються зерновим експортом, дозволяє за два-три місяці вивезти з країни до 25 мільйонів тонн зернових. Заготівельні організації займають майже монопольне становище, тому сільськогосподарським підприємствам доводиться погоджуватися на не зовсім вигідні умови продажу. Також сумнівними є заяви про нібито «справедливі ціни», які пропонують зернотрейдери. Скуповуючи майже з-під комбайна зерновий вал, торговці пропонують за нього ціни, на порядок нижче, ніж світові.

Крім недоотриманих прибутків зерновиробниками, надмірний експорт даної продукції видається не зовсім логічним на фоні внутрішнього дефіциту м'яса. Починаючи з 2004р. обсяги споживання м'яса та м'ясопродуктів населенням України перевищують обсяги виробництва. Дефіцит на внутрішньому ринку вдається ліквідувати лише завдяки імпорту. Оскільки зерно – це основний компонент концентрованих кормів у м'ясному тваринництві, то виходить, що

експортуючи надмірну кількість зерна, ми дотуємо іноземних виробників м'ясної продукції, яку вони нам, в підсумку, імпортують. Отже, ми говоримо про проблему сировинного експорту, яка полягає в тому, що країна на зовнішньому ринку торгує продукцією з низькою часткою доданої вартості, натомість імпортує продукцію із високою часткою доданої вартості. Різниця у вартості – це транснаціональний податок, який сплачує держава-сировинний експортер. Він іде на розвиток переробних галузей та створення додаткових робочих місць у країнах, які в обмін на українську сільськогосподарську сировину, ввозять нам промислові напівфабрикати та готову продукцію.

Однією з головних причин збуту зерна сільськогосподарськими товаровиробниками в період низьких цін, тобто під час і відразу після збирання врожаю, є низький рівень розвитку виробничої інфраструктури зернової галузі. А саме – дефіцит зернохосвищ. Паспортна ємність сертифікованих зернових складів країни становить 31589,1 тис. тонн [3]. Порівняємо цю ємність з обсягами виробництва зернових і зернобобових культур в розрізі областей, узявши за приклад, фактичні показники 2013р., коли був отриманий рекордний валовий збір – 63051,3 тис. тонн.

Для обґрунтування порядку надання державної допомоги, звернемося до правила про максимально допустимі обсяги експорту – першочергової державної допомоги, потребують сільськогосподарські товаровиробники тих областей, де дефіцит паспортної ємності зернохосвищ більший, ніж 50% обсягів валового збору зернових і зернобобових (табл. 2).

Середня вартість будівництва зернового складу (елеватора) станом на 1 січня 2014р. склала приблизно 1000 грн. на 1 т зерна, що зберігається. Отже, якщо розміри зернових складів, які необхідно побудувати для досягнення дефіцитності СЗС (сертифікованих зернових складів) не більше 50% валового збору зерна, у зазначених областях становить 3994,7 тис. т, то сума орієнтовних витрат становитиме приблизно 3,9 млрд грн.

Світовий досвід свідчить, що в розвинених країнах майже 80% врожаю зберігається у виробника. Наприклад, в ЄС національні інтервенційні агентства укладають партнерські договори з фермерами, власниками зернових сховищ про зберігання в їх потужностях інтервенційних фондів зерна. Це означає, що фермери не тільки захищені від різких коливань ринкових цін, а й отримують дохід від надання послуг із зберігання сільськогосподарської продукції. Тому ми пропонуємо такі варіанти вирішення проблеми: проміжний етап – будівництво невеликих зернохосвищ з повним набором устаткування, необхідного для консервації, сушки і очищення зерна, розрахованих на потужності одного-двох господарств; стратегічна мета – будівництво середніх та великих зернохосвищ для локальних і регіональних сільськогосподарських кооперативів.

Рішення проблеми забезпечення сільськогосподарських товаровиробників сучасними зернохосвищами ми бачимо в двох напрямках:

1) мікрокредитування для забезпечення зернохосвищами дрібних сільськогосподарських товаровиробників;

2) сприяння розвитку сільськогосподарської кооперації – допомога в будівництві відносно великих кооперативних зернохосвищ (елеваторів).

Відповідно до Угоди про сільське господарство (СОТ), Додаток 2, § 1, бюджетну допомогу на будівництво зернохосвищ можна класифікувати як підтримку на створення інфраструктури [4, с. 238]. Отже, вона відноситься до субсидій «зеленої скриньки», тобто не обмежується кількісно.

2. Розмір дефіциту зерносховищ і орієнтовний обсяг ресурсів, необхідних для будівництва СЗС в окремих областях*

Область/регіон	Валовий збір зернових та зернобобових в 2013р, тис. т	Паспортна місткість СЗС зернозберігаючих підприємств, тис. т	Дефіцит зерносховищ, тис. т	Дефіцит, у% до обсягу виробництва	Рейтинг дефіцитності	Необхідно добувати зерносховищ для досягнення дефіцитності СЗС не більше 50% валового збору, тис. т	Орієнтовні витрати на будівництво для досягнення дефіцитності СЗС не більше 50% валового збору, млн. грн.
Закарпатська	325	0,0	-325	100,0	1	162,5	16,3
Івано-Франківська	677,6	80,7	-596,9	88,1	2	258,1	25,8
Львівська	1186,1	266,8	-919,3	77,5	3	326,25	32,6
Чернівецька	625,5	148,1	-477,4	76,3	4	164,65	16,5
Житомирська	2108,6	588,7	-1519,9	72,1	5	465,6	46,6
Волинська	902	272,0	-630	69,8	6	179	17,9
Тернопільська	2228,9	687,9	-1541	69,1	7	426,55	42,7
Хмельницька	3039,5	995,1	-2044,4	67,3	8	524,65	52,5
Рівненська	1108,6	366,5	-742,1	66,9	9	187,8	18,8
Черкаська	4068,5	1672,4	-2396,1	58,9	10	361,85	36,2
Сумська	3588,1	1500,4	-2087,7	58,2	11	293,65	29,4
Чернігівська	3123,6	1314,4	-1809,2	57,9	12	247,4	24,7
Вінницька	4852,3	2246,8	-2605,5	53,7	13	179,35	17,9
Київська	3343	1561,0	-1782	53,3	14	110,5	11,1
Полтавська	5639,6	2713,0	-2926,6	51,9	15	106,8	10,7
Донецька	2210,3	1164,2	-1046,1	47,3	16	x	x
Харківська	4201,5	2213,5	-1988	47,3	17	x	x
Кіровоградська	3781,4	1999,9	-1781,5	47,1	18	x	x
Запорізька	2111	1365,9	-745,1	35,3	19	x	x
Дніпропетровська	3710,3	2412,8	-1297,5	35,0	20	x	x
Одеська	3670,8	2597,4	-1073,4	29,2	21	x	x
Миколаївська	2803,8	1992,5	-811,3	28,9	22	x	x
Луганська	1292,9	923,5	-369,4	28,6	23	x	x
Херсонська	1686,4	1453,0	-233,4	13,8	24	x	x
АР Крим	764,8	1052,5	287,7	0,0	25	x	x

Примітка. *розраховано автором на основі даних [3]

Висновки. Забезпечення повноцінного функціонування національного продовольчого ринку можливо в разі збалансованого державного управління продовольчими потоками, що підтверджується досвідом розвинутих країн. Для досягнення цієї мети необхідно прискорити розвиток виробничої інфраструктури сільськогосподарських товаровиробників. В першу чергу за рахунок будівництва сертифікованих зернових складів. Це дозволить більш раціонально здійснювати торгівлю зерном протягом маркетингового року, підвищити ефективність державного обліку руху зернової продукції країни, а також розширити внутрішній ринок кормів для м'ясного тваринництва.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Grain: World Markets and Trade [Электронный ресурс] // Foreign Agricultural Service/United States Department of Agriculture. — Office of Global Analysis. — October 2014. — 56 p. — Режим доступа: <http://apps.fas.usda.gov/psdonline/circulars/grain.pdf>
2. Яснова Ю. Дефолту не буде (?!) / Ю. Яснова // БізнесРевю. — 2011. — №13. — С. 1.
3. Державне підприємство «Держреєстри України». Перелік сертифікованих зернових складів по регіонах [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.dru.com.ua/ua/page_126.htm
4. Осика С. Г. Світова організація торгівлі / С. Г. Осика, В. Т. Пятницький— 2-ге видання, перероблене і доповнене. — К.: «К.І.С.», 2004. — xxxvi, 516 с.

Одержано 12.09.2014

Аннотація

Р. П. Мудрак

РАЗВИТИЕ СКЛАДСКОЙ ИНФРАСТРУКТУРЫ ЗЕРНОВОЙ ОТРАСЛИ, КАК КЛЮЧЕВОЕ УСЛОВИЕ ПОЛНОЦЕННОГО ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ НАЦИОНАЛЬНОГО ПРОДОВОЛЬСТВЕННОГО РЫНКА

Для обеспечения полноценного функционирования национального продовольственного рынка необходимо заранее определить максимально допустимые объемы продовольственного экспорта. Особенно это касается зерна, которое является основой продовольственной безопасности страны.

В теории продовольственных балансов международное признание получило правило, согласно которому объемы экспорта отдельного вида продовольственной продукции не должны превышать 50% его внутреннего производства, в противном случае государственная администрация теряет контроль над процессами, происходящими на национальном продовольственном рынке. Поэтому в первоочередной государственной помощи, нуждаются сельскохозяйственные товаропроизводители тех областей Украины, где дефицит паспортной емкости зернохранилищ составляет более 50% объемов валового сбора зерновых и зернобобовых.

Средняя стоимость зернового склада (элеватора) по состоянию на 1 января 2014г. составила около 1000 грн. на 1 т зерна. Итак, если размеры зерновых складов, которые необходимо достроить для достижения дефицитности СЗС (сертифицированных зерновых складов) не более 50% валового сбора зерна, в указанных областях составляет 3994,7 тыс. т, то сумма возможных расходов будет примерно равна 3,9 млрд грн.

Выводы. Обеспечение полноценного функционирования национального продовольственного рынка возможно в случае сбалансированного государственного управления продовольственными потоками, что подтверждается опытом развитых стран. Для достижения этой цели необходимо ускорить развитие производственной инфраструктуры сельскохозяйственных товаропроизводителей. В первую очередь за счет строительства сертифицированных зерновых складов. Это позволит более рационально осуществлять торговлю зерном в течение маркетингового года, повысить эффективность государственного учета движения зерновой продукции страны, а также расширить внутренний рынок кормов для мясного животноводства.

***Ключевые слова:** продовольственный рынок, производство зерна, продовольственный баланс, экспорт, зернохранилища, бюджетная помощь.*

Annotation

R. P. Mudrak

THE DEVELOPMENT OF THE STORAGE INFRASTRUCTURE OF GRAIN INDUSTRY AS A KEY CONDITION OF FULL VALUE OPERATING OF THE NATIONAL FOOD MARKET

To ensure the full value operating of the national food market the maximum allowable amount of food exports should be determined in advance. Especially it is devoted to grain, which is the basis of food security.

International recognition was ginner to the theory of the balance of export of food products, this export in each individual case shall not exceed 50% of its domestic production. If the score exceeds the given rate the government loses control of the processes occurring at the national food market. Primary the state help of the is required by agricultural producers of those regions where the shortage of capacity of warehouses for grain is higher than 50% of gross harvest of grain and legumes. The average cost of building of a warehouse for grain (elevator) on January 1, 2014 was about 1000 UAH per 1 ton of stored grain. Thus, if the size of warehouses for grain must achieve their deficit of no more than 50% of the crop in the region and is within 3.995 million tons, the amount of the estimated costs will be approximately 3.9 billion UAH.

Conclusions. *To ensure the proper functioning of the national food market a balanced governance of food flows. Must be provided this confirms the experience of the developed countries. To achieve this goal it is necessary to accelerate the development of industrial infrastructure for agricultural producers. This can be achieved primarily through the construction of certified warehouses for grain. This will allow grain trade for the marketing year more efficiently, to increase the effectiveness of public records movement of grain production of the country, and expand the domestic market of feed for cattle breeding.*

Key words: *food market, grain production, food balance, exports, warehouses for grain, budgetary support.*

УДК 336.77: 330.567.22 (477)

ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СПОЖИВЧОГО КРЕДИТУВАННЯ В УКРАЇНІ

**К. М. Мельник, кандидат економічних наук
Уманський національний університет садівництва**

У статті досліджено сучасний стан і практику банківського споживчого кредитування в Україні, виявлено основні проблеми, що стримують його розвиток, обґрунтовано напрями подальшого розвитку на снові вдосконалення нормативної бази та діяльності банків щодо формування необхідних ресурсів для споживчого кредитування та зниження рівнів ризику у сфері кредитування домашніх господарств.

Ключові слова: *споживчий кредит, іпотечний кредит, фізичні особи, облікова ставка, процентна ставка, проблемна заборгованість.*

Основною проблемою споживчого кредитування сьогодні є обмежені можливості залучення фінансових ресурсів як із внутрішніх, так і з зовнішніх джерел. Це спричиняє дефіцит фінансових ресурсів банків для здійснення кредитних операцій, змушує позичати кошти на зовнішньому та міжбанківському ринках; залучати кошти населення, підвищувати відсотки по депозитах, що в